

Universitatea Babeş-Bolyai
Facultatea de Teologie Ortodoxă
Şcoala Doctorală „Isidor Todoran”

Rezumat

**Regimul canonic al voturilor monahale în Biserica Ortodoxă Română
şi interferenţele lor cu legislaţia civilă**

Îndrumător: Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin VLAICU

Doctorand: Ionuţ-Tiberiu TABAN

(Protosinghel IUSTIN)

CUPRINS

ABREVIERI ȘI PRESCURTĂRI.....	5
INTRODUCERE.....	6
I. Argument, încadrarea și tematica cercetării.....	6
II. Stadiul cercetării	16
III. Metodologia de cercetare	23
CAPITOLUL I.	
Conturarea voturilor monahale în tradiția canonică a Bisericii și receptarea lor în dreptul bisericesc actual	26
I.1. Emergența monahismului și integrarea lui canonică în Biserică	26
I.1.1. Apariția și dezvoltarea monahismului cenobitic și eremitic	27
I.1.2. Canoane și legi imperiale privind monahismul până la Sinodul al IV-lea Ecumenic (451).....	31
I.1.3. Așezarea monahilor sub autoritatea canonică a episcopului prin Sinodul al IV-lea Ecumenic (451).....	36
I.1.4. Cinul monahal, una din cele trei stări constitutive ale Bisericii astăzi	38
I.2. Voturile monahale în tradiția canonică a Bisericii și în dreptul bisericesc actual	43
I.2.1. De la sfaturi evanghelice la făgăduințe sau voturi monahale	44
I.2.2. Votul sărăciei (neagoniselii) în tradiția canonică a Bisericii și în dreptul bisericesc actual.....	47
I.2.3. Votul fecioriei în tradiția aghiografică și canonică a Bisericii și în dreptul bisericesc actual.....	50
I.2.4. Votul ascultării în tradiția canonică a Bisericii și în dreptul bisericesc actual	59
CAPITOLUL II.	
Asumarea actuală a voturilor monahale în cadrul treptelor monahale.....	67
II.1. Noviciatul în dreptul bisericesc actual. Stadiul intermediar al rasoforiei.....	67
II.1.1. Condiții și impedimente canonice la intrarea în monahism	68
II.1.2. Vârsta canonică pentru admiterea în monahism ca novice.....	74
II.1.3. Durata noviciatului sau a ispitirii canonice	77
II.1.4. Vârsta canonică a tunderii în monahism. Aspecte pastoral-canonice	79
II.1.5. Rasoforia și statutul ei canonic, în raport cu schima monahală.....	82
II.2. Asumarea voturilor monahale în cadrul slujbei de tundere în monahism	89
II.2.1. Identitatea canonică a monahului prin prisma veșmintelor și a ritualului tunderii monahale.....	89

II.2.2. Ritualuri ale tunderii și integrarea treptată a voturilor monahale în cadrul lor (sec. V-XV)	92
II.2.3. Tunderea în schima mică în Molitfelnicul actual și asumarea voturilor monahale în cadrul ei	94
II.2.4. Tunderea în schima mare în Molitfelnicul actual. Asumarea voturilor monahale și referințele la Botez și Nuntă.....	99
II.2.5. Mărturii patristice despre înnoirea Botezului prin Pocăință și prin luarea schimei monahale.....	103
II.3. Natura tunderii monahale în raport cu Tainele Bisericii	106
II.3.1. Modelul celor 7 Taine și preluarea lui în Biserica Ortodoxă pe filieră apuseană.....	107
II.3.2. Influența modelului celor 7 Taine în teologia dogmatică, liturgică și canonică de astăzi	111
II.3.3. Identificarea unui model ecleziologic ortodox, cu tunderea monahală între Tainele Bisericii	114
II.4. Schima mică și schima mare – o divizare necesară a unității voturilor monahale? ..	119
II.4.1. Dedublarea rânduielii monahale și contextul istoric al ei.....	119
II.4.2. Perspective patristice în Bizanț asupra divizării schimei monahale.....	122
II.4.3. Unificarea rânduielilor schimei din perspectiva unității chipului monahal.....	124
II.5. Episcopatul în raport cu exercitarea voturilor monahale.....	126
II.5.1. Formarea episcopilor din rândul monahilor sau al mirenilor și problema celibatului (votul castității).....	127
II.5.2. Voturile monahale ale episcopului ca îndatoriri ascetice ale păstorului	134
II.5.3. Provocări la celibatul episcopilor. Speța Negrepontis vs. Grecia (Cauza 56579/08 CEDO)	137
II.5.4. Votul sărăciei sau neagonisiei episcopilor în tradiția canonică și în dreptul bisericesc actual.....	142
II.5.5. Votul ascultării episcopilor în raport cu demnitatea de păstor și conducător al Bisericii	145
II.5.6. Problema incompatibilității între arhierie și starea monahală în perspectiva Can. 2 Sofia (879-880).....	149

CAPITOLUL III.

Exercitarea voturilor monahale în raport cu drepturile și libertățile civile

ale persoanei..... 159

III.1. Votul ascultării în raport cu libertățile persoanei: capacitatea civilă, libertatea de circulație, libertatea de exprimare, accesul la justiție.....	159
III.1.1. Votul ascultării în raport cu capacitatea civilă și dreptul persoanei de a dispune de sine însăși	160
III.1.2. Votul ascultării în raport cu libertatea de circulație a persoanei	164
III.1.3. Votul ascultării în raport cu libertatea de exprimare și cu liberul acces la justiție	168
III.2. Votul ascultării în raport cu dreptul de a deține demnități civile, militare și politice	173
III.2.1. Votul ascultării în raport cu dreptul de asociere și deținerea unor funcții în cadrul unor asociații sau fundații	173

III.2.2. Votul ascultării în raport cu deținerea unor demnități sau funcții militare	176
III.2.3. Votul ascultării în raport cu deținerea unor demnități sau funcții politice.....	183
III.3. Votul sărăciei (neagoniseli) în raport cu regimul bunurilor monahilor și unele obligații civile.....	188
III.3.1. Votul sărăciei reflectat în regimul bunurilor monahilor în timpul vieții.....	189
III.3.2. Regimul bunurilor monahilor <i>mortis causa</i> , între dreptul bisericesc și dreptul civil.....	199
III.3.3. Votul sărăciei în raport cu practica ilicită a cerșetoriei	205
III.3.4. Votul sărăciei în raport cu obligația de întreținere datorată copiilor minori	211
III.3.5. Votul sărăciei în raport cu potențiala obligație de întreținere datorată părinților în nevoie	215
III.3.6. Votul sărăciei în raport cu drepturile de autor ale monahilor asupra operelor proprii	220
III.4. Votul fecioriei în raport cu căsătoria religioasă și dreptul la căsătorie civilă	224
III.4.1. Fecioria monahilor și castitatea clericilor – două forme ale monogamiei	225
III.4.2. Starea canonică specială a monahilor și clericilor în Biserică	227
III.4.3. Starea civilă în dreptul român actual și autonomia Bisericii în raport cu aceasta.....	232
III.4.4. Rezolvarea unor incompatibilități de stare civilă la intrarea în monahism	235
III.5. Voturile monahale – îngădire a libertății civile și religioase a persoanei sau manifestare a ei în cadrul autonomiei cultelor?	238

CAPITOLUL IV.

Problema încetării voturilor monahale prin abandonarea lor

sau prin excluderea din monahism	244
IV.1. Încălcarea voturilor monahale și pedepsele aplicabile în tradiția canonică a sec. III-XII	246
IV.1.1. Pedepsa anatemei, excomunicării și afurisirii pentru monahi în tradiția canonică a Bisericii	249
IV.1.2. Ipoteza decăderii din treaptă a monahilor și posibilitatea reșezării lor în rândul mirenilor.....	252
IV.1.3. Perspective ale severității patristice despre părăsirea cinului monahal și evaluarea lor pastoral-canonică astăzi	255
IV.2. Pedepsa excluderii din monahism în dreptul bisericesc actual și natura ei canonică	261
IV.2.1. Prototipuri ale excluderii din monahism: excluderea din comunitate și dezbrăcarea de haină în vechile rânduieli monahale	261
IV.2.2. Excluderea din monahism în legiuirile bisericești românești mai vechi.....	263
IV.2.3. Excluderea din monahism în dreptul bisericesc actual	265
IV.2.4. Natura canonică a excluderii din monahism, între „depunere” și „caterisire”... ..	268
IV.3. Moduri de abandonare a voturilor monahale astăzi ce atrag excluderea din monahism.....	285
IV.3.1. Renunțarea voluntară la voturile monahale prin cerere	285
IV.3.2. Petrecerea în lume în haine civile cu asumarea vieții mirenești (fără căsătorie).....	288

IV.3.3. Petrecerea în lume în uniformă monahală, în vagabondaj și impostură în societate.....	291
IV.3.4. Concubinajul, cununia civilă sau nașterea unui copil.....	295
IV.3.5. Săvârșirea unor infracțiuni pedepsite cu închisoarea și/sau care atrag despăgubiri civile	299

CONCLUZII.

Cinul monahal ca stare consacrată în Biserică și disciplina lui în raport cu dreptul canonic și dreptul civil	305
--	------------

BIBLIOGRAFIE	312
---------------------------	------------

REZUMAT

Cuvinte-cheie: vot monahal, sărăcie, feciorie, ascultare, drept canonic, drept civil

Introducere și tema cercetării

Tema noastră de cercetare privește cele trei voturi monahale – sărăcia, fecioria, ascultarea – în perspectivă canonică, așa cum sunt ele prezente în dreptul canonic al Bisericii Ortodoxe Române, și felul în care interacționează cu legislația civilă și cu drepturile și libertățile persoanei. Subiectul ales este unul inedit, căci istoriografia noastră bisericească din ultimele decenii s-a preocupat mai ales de latura misionară și de spiritualitate a monahismului, și mai puțin de dimensiunea lui canonică. Ca spațiu al cercetării, avem în vedere dreptul canonic al Bisericii Ortodoxe Române din 1990 și până în prezent, respectiv Statutul, Regulamentele și hotărârile sinodale care privesc voturile monahale. De asemenea, observăm felul în care voturile monahale sunt exprimate în tradiția canonică a Bisericii (Canoanele Sinoadelor Ecumenice, Locale și ale Sf. Părinți), în legislația bizantină și în unele legiuiri bisericești mai vechi, ca bază istorică pentru a înțelege cum au fost receptate vechile norme în dreptul bisericesc actual. În același timp, cercetăm legislația civilă a statului cu privire la cultele religioase și unele spețe din jurisprudența românească, pentru a observa interacțiunea dreptului canonic cu dreptul civil în ceea ce privește voturile monahale. Miza lucrării este o mai bună înțelegere a locului canonic al monahilor în Biserică, între stările constitutive ale ei – „clerici, monahi și mireni” (art. 1 din Statutul Bisericii), dar și în societate, prin observarea felului în care monahii își pot exercita drepturile civile ca cetățeni, într-un mod care să corespundă disciplinei monahale.

Capitolul I. Conturarea voturilor monahale în tradiția canonică a Bisericii și receptarea lor în dreptul bisericesc actual

În primul capitol analizăm apariția și dezvoltarea monahismului în Biserică, în primele secole, și integrarea canonică în Biserică odată cu Sinodul al IV-lea de la Calcedon (451), care a așezat monahii sub autoritatea episcopului. Observăm că monahismul a devenit, treptat, un cîn aparte în Biserică, el fiind menționat astăzi între stările constitutive ale ei, potrivit art. 1 din Statutul Bisericii Ortodoxe Române: „Biserica Ortodoxă Română este comunitatea creștinilor

ortodocși, clerici, monahi și mireni...”. De asemenea, analizăm cele trei voturi monahale – sărăcia, fecioria, ascultarea – în tradiția canonică a Bisericii, și felul în care ele sunt receptate în dreptul bisericesc actual. Aceste voturi sunt cele care definesc canonic locul monahilor în Biserică, și felul în care aceștia participă în mod specific la viața Bisericii, alături de clerici și mireni, în cadrul unei conlucrări care a fost numită de canoniști „principiul organic sau constituțional bisericesc”.

Capitolul II. Asumarea actuală a voturilor monahale în cadrul treptelor monahale

În al doilea capitol observăm asumarea treptată a voturilor monahale în cadrul rânduielilor existente în tradiția liturgică a Bisericii noastre: rânduiala rasoforiei, rânduiala schimei mici și rânduiala schimei mari. Chiar dacă noviciatul nu presupune luarea efectivă a voturilor monahale, el este o perioadă de pregătire pentru asumarea lor, și impune o analiză a condițiilor canonice premergătoare tunderii: vârsta închinovierii ca novice, durata ispitirii canonice, vârsta canonică a tunderii precum și statutul rasoforului în raport cu schima monahală. În continuare analizăm felul în care sunt asumate votul sărăciei, fecioriei și ascultării la tunderea în schima mică și la tunderea în schima mare. În același timp, reflectăm asupra dimensiunii sacramentale a acestei tunderi, care a făcut ca monahismul să fie socotit „al doilea Botez” de Părinții Bisericii și să fie integrat între Tainele Bisericii, în asociere cu Taina Pocăinței. Tot în cadrul acestui capitol ne punem întrebări asupra necesității divizării rânduielii monahale în „schima mică” și „schima mare”, care presupune repetarea voturilor, practică criticată de Părinții Bisericii. De asemenea, problematizăm modul în care monahul hirotonit episcop își poate exercita voturile monahale și dacă ele sunt compatibile cu poziția sa de păstor al Bisericii, putând fi integrate în slujirea și în ascultarea sa de Sf. Sinod și de tradiția canonică a Bisericii.

Capitolul III. Exercițarea voturilor monahale în raport cu drepturile și libertățile civile ale persoanei

În al treilea capitol analizăm modul în care cele trei voturi monahale interacționează cu drepturile și libertățile civile, și problemele canonice sau juridice pe care le pot pune aceste interacțiuni. În concret, observăm votul ascultării monahului în raport cu capacitatea civilă și dreptul persoanei de a dispune de sine însăși, precum și cu libertatea de exprimare, libertatea de circulație și accesul liber la justiție. O altă perspectivă este analiza votului ascultării în raport

cu anumite interdicții pentru monahi de a deține funcții în asociații sau fundații fără binecuvântarea Chiriarhului, ori alte demnități civile, militare sau politice, deoarece cele mai multe din acestea sunt incompatibile cu statutul monahului de om aferosit lui Dumnezeu. La rândul lui, votul sărăciei este examinat în raport cu regimul bunurilor monahilor în timpul vieții și după moarte, cu anumite obligații de întreținere față de copiii biologici sau părinții aflați în stare de nevoie, precum și față de drepturile de autor ale monahilor asupra operelor proprii. Cât privește votul fecioriei, principalul interes este clarificarea relației dintre feciorie și căsătorie, și dacă asumarea castității pe viață pentru monah înseamnă limitarea dreptului legal la căsătorie ca cetățean. Din analiza legislației și a jurisprudenței românești în acest sens, ne propunem să înțelegem dacă îngrădirea anumitor drepturi și libertăți ale monahului, prin supunerea lor binecuvântării Chiriarhului, reprezintă ingerințe nelegitime în libertatea persoanei, sau, dimpotrivă, dacă sunt modalități permise de lege pentru a controla disciplina de cult, ca o aplicație a principiului autonomiei cultelor față de Stat.

Capitolul IV. Problema încetării voturilor monahale prin abandonarea lor sau prin excludere din monahism

În cel de-al patrulea și ultimul capitol analizăm felul în care voturile monahale pot înceta, prin abandonarea lor voluntară de către monah sau prin pedeapsa disciplinară a excluderii din monahism, aplicată de Chiriarh sau de Consistoriu, ca instanță de judecată bisericească. Pentru o mai bună înțelegere, am pornit cercetarea de la observarea sancțiunilor monahilor în canoanele mileniului I – afurisirea, excomunicarea și anatema –, pentru a vedea dacă există posibilitatea ca monahii să fie scoși din treapta lor sau să-și piardă cinul lor, revenind în sânul mirenilor. Apoi, analizând pedeapsa excluderii din monahism în dreptul bisericesc actual și natura ei canonică, reflectăm la posibilitatea dezlegării monahului de voturile sale. În această perspectivă, excluderea nu mai prezintă un rol eminent punitiv, prin care monahul e scos la marginea Bisericii, ca o excomunicare *de facto*. În schimb, excluderea din monahism capătă un rol restaurator, prin care monahul incapabil de a-și păstra voturile e reșezat la locul de mirean în Biserică, și încurajat să-și reia drumul mântuirii lucrând în puterea Botezului, de care Biserica nu l-a despărțit. În final, analizăm o serie de moduri în care monahul își poate abandona voturile monahale – cererea de renunțare, petrecerea în lume, concubinajul sau cununia civilă, săvârșirea unor infracțiuni etc. –, toate acestea fiind de natură să atragă excluderea din monahism. Prin aceasta Biserica semnalează societății că respectivul monah se

face nedemn de starea lui consacrată, constatând ridicarea ei, păstrând pe această cale integritatea ethosului monahal în sânul Bisericii și al lumii.

Concluzii. Cinul monahal ca stare consacrată în Biserică și disciplina lui în raport cu dreptul bisericesc și dreptul civil

Concluziile lucrării noastre vin ca rezultate ale direcțiilor de cercetare pe care le-am deschis în privința voturilor monahale. În primul rând, constatăm că monahii, prin voturile sărăciei, fecioriei și ascultării și prin statutul canonic distinct, reprezintă o stare constitutivă în Biserică, între „clerici, monahi și mireni” (art. 1 din Statutul Bisericii). Corpul monahal, format din 8.483 de viețuitori în mănăstiri, este comparabil cu cel clerical, alcătuit din 14.933 de preoți și diaconi, și aceste două stări consacrate participă împreună la viața Bisericii în virtutea principiului organic sau constituțional bisericesc. Natura consacrării monahale apare ca una sacramentală, așa cum mărturisesc Părinții Bisericii și tradiția liturgică, monahismul fiind asimilat cu „al doilea Botez” și cu o stare de nuntă cu Hristos, elemente care-l integrează între Tainele Bisericii.

Cât privește felul consacrării monahale, observăm că divizarea ei în două rânduieli numite „schima mică” și „schima mare” este criticată de Părinții Bisericii, care văd în schimă unitatea Botezului. În acest sens, Biserica poate lua în considerare unificarea liturgică a acestor rânduieli, în vederea restaurării unității chipului monahal. De asemenea, problematizarea exercitării voturilor monahale de către episcop ne-a dus la ideea că episcopul este chemat să le integreze în slujirea sa, ca chemări ascetice, în cadrul ascultării de Biserică și de tradiția ei canonică.

Din perspectiva exercitării voturilor monahale în raport cu drepturile și libertățile civile ale persoanei, observăm că limitarea exercițiului unor drepturi ale monahilor – libertatea de circulație, accesul la justiție, dreptul de proprietate, de moștenire, dreptul la căsătorie –, prin supunerea lor binecuvântării Chiriarhului și normelor canonice, reprezintă forme permise de control al disciplinei de cult. Monahii nu sunt, prin urmare, cetățeni cu mai puține drepturi în societate, ci cetățeni care și-au asumat, în virtutea libertății religioase, un statut canonic și o disciplină de cult în Biserică. Această disciplină sunt chemați să o respecte atâta vreme cât fac parte din stările consacrate ale Bisericii.

În sfârșit, abordarea problemei abandonării voturilor monahale și a excluderii din monahism ne-a dus la concluzia că monahii, atunci când nu-și mai asumă voturile și starea lor consacrată, pot fi scoși din cinul lor și reintegrați de Biserică în rândul mirenilor. Sancțiunea

bisericească a excluderii din monahism, prin urmare, nu are un caracter punitiv, ci unul restaurator, prin care respectivul monah este încurajat să reia drumul mântuirii ca mirean, prin haina Botezului. Căci Biserica dispune, potrivit iconomiei, de toate mijloacele de salvare a credincioșilor ei, și această iconomie este chemat s-o aplice episcopul, ca autoritate prin care se exprimă conștiința canonică a Bisericii.